

ספר

דברי ברוך

אמרות טהורות, עינים מאירות
מלאים זיו ומפיקים אורות, לפליטה לנו נשאות
ממה שמפורש יצאו מפה קדוש, פום ממלל רברבן
איש אלקים, טמיר ונעלם,
שר התורה, מגורה הטהורה, אספקלריא המאירה,
בוצינא קדישא, חסידא ופרישא, עמיקא וטמירא
עמוד האמת, חכם הרזים
מרן רבינו ברוך הלברשטאם זצוק"ל זי"ע
אבדק"ק גארליין
בן רבינו הגאון הקדוש רשכבה"ג
מרנא ורבנא בעל דברי חיים אבדק"ק צאנז זי"ע
עה"ת, תהלים, מועדים, ש"ס, אגרות קודש
ומחובר לטהור תולדותיו וקורות חייו, דרכו והילוכו בקודש

עם הערות והארות ביאורים פירושים ודרושים בשם

זרע אבות

יוצא לאור ע"י

מכון עטרת חכמים

ע"ש הגה"ק רבי ישעיה צבי העללער זצוק"ל

אבדק"ק פראספאטל

שהוציא לאור את ספר עטרת חכמים

לזק' הגה"ק הכבוד טעם זי"ע

שנת וזכרון אבותינו ה'תשנ"ט לפ"ג

היה אדם גדול אחד שנהג שלא לדבר ביום השבת רק בלשון הקודש, פעם אחת נתכבד רבינו בסנדקאות ונזדמן לו להיות אצלו, וכשהכניסו את הילד

וראיתי באוהחה"ק שכבר נשמר מזה וזל"ק אל נא גוי' פירוש אל נא לשון זמן שאפילו לפי שעה לא יקברוהו על סמך שישתדל אח"כ להעלותו אלא תיכף ומיד יעלה והוא אומר בסמוך ושכבתי וגוי' ונשאתני וגוי'. וע"ע בשפ"ח אות ע' והבן. וע"ע באגרא דכלה שכבר עמד בזה בד"ה אל נא [דף ק"ס ע"ד] והנראה דהוקשה להם אומרו אל נא תקברני במצרים וכי אחר גבול מצרים לא הקפיד הרי הקפיד דוקא לקוברו במקום אבותיו משמע שחץ לזה יש עוד במצרים קפידא אחרת. וגם אומרו במצרים הל"ל בארץ מצרים בפרט פעולת הקבורה הוא דוקא בארץ עי"ש בד"ק כי נעמו.

ובהאמור י"ל לפ"ד בקודש של האוהחה"ק שיעקב ידע שיוסף בוודאי יחשוב אותו לצדיק וא"כ למותר כל הטירחא להוליכו לא"י, ובפרט שפרעה ירצה למנעו וכאשר אמר לו לבסוף עלה וקבור את אביך כאשר השביעך ופירש"י ואם לא בשביל השבועה לא הייתי מניחך כו' כדאיתא במס' סוטה ל"ו סע"ב, שאף שיטמינוהו בארץ מצרים יוליכוהו המלאכים לארץ ישראל וכמו שאר הצדיקים וכנ"ל באות ד', לכן אמר לו יוסף אל נא תקברני במצרים, וראיתי בספר אחד בנושא זה מליצה ישרה, שעל המצבה חורתים פ"נ ואפשר לקרות הר"ת בב' אופנים או שפה נטמן או שפה נקבר, והנפק"מ היא כנ"ל דאצל צדיקים שמוליכים אותם לא"י היא רק פה נקבר שרק נקבר שם אבל אינו מונח עוד שם, ואצל פשוטי עם וכו' פה נטמן שנטמן שם עד שיקיצו וירננו שוכני עפר ולזה אמר לו יעקב אבינו אל נא תקברני במצרים, הן אמת שיוציאו אותי משם וכמו שאמר הרה"ק רבי אלישע בנו של רבינו על הרבנית שכבר היא באר"י, ואף להקבר שם רק כרגע ג"כ אינני רוצה ורק ונשאתני במצרים וקברתני בקבורתם והבן.

ובהאי ענינא נעתיק קטע מצוואת כ"ק מרן והיא לו נדפסה בשפע חיים מכתבי תורה ריש ח"ו עמ' ל"ג וזל"ק ולזה נמנע ממני לצוות להוליך אותי לארה"ק, כי חשתי לשיטת הירושלמי [כתובות פ"ב ה"ג] שעל שלא זכו נאמר [ירמ' ב, ז] ותבאו ותטמאו את ארצי. והזוה"ק [ח"א דף רכ"ו ע"א, וח"ג דף ע"ב ע"ב] מחמיר מאוד, ולא ראיתי בצדיקים מאבזה"ק וגם לא מימים קדמונים מנעורי שנהגו כך, ואני מתיירא מכל דבר חדש, וח"ו להוליך אותי לא"י ואח"כ יחזירו אותי בחרפה ובכוז ח"ו, אמרתי טוב לי להיות ככל אחד מישראל עכל"ק שנכתב ברוב ענוותנותו כידוע. - והר"ז כנ"ל. וראה עוד בכתובות דף ק"א ע"א א"ר ענן כל הקבור בא"י כאילו קבור תחת המזבח כו' עולא הוה רגיל דהוה סליק לארץ ישראל נח נפשיה בחו"ל אתו אמרו ליה לרבי אלעזר אמר אנת עולא על אדמה טמאה תמות [עמוס ז, יז] אמרו לו ארונו בא אמר להם אינו דומה קולטתו מחיים לקולטתו לאח"מ. ויה"ר שיקיצו וירננו שוכני עפר בב"א.

והיה בוכה מאין הפוגות פנה אותו צדיק לרבינו ואמר לו בלשון הקודש
 "הנער בוכה". ענה לו רבינו בשפה הפולנית שלא יפחד כי אין דבר".

(ה) כ"ק דו"ז מן אדמו"ר הגה"ק זי"ע בשיעור חו"ר פ' אח"ק תשכ"ד ונדפס בד"ת
 שנה ז' גליון ל"ב נוכן שמעתי בשם כ"ק הרה"צ רבי יעקב לייזער האדמו"ר מפשעווארסק שליט"א שמספר
 עובדא כזה במי שאמר לרבינו שכתא טבא, רבינו שאלו מדוע לא מדבר באידיש הלא השיב כי איתא בכתבי
 האריז"ל שלא לדבר בש"ק כי אם בלשה"ק רבינו השיב לו כי גם איתא בכתבי האריז"ל וכו'... ואכ"מ, והכל בקנה
 אחד עולה. - ובביאור הדבר דאיתא גדול העיר שהתינוק בוכה, ראה לעיל בפרק ה' ציון
 ל"ט אות א' עמ' קכ"ג.

זרע אבות

גם בשפת אידיש אפשר לכוין כוונות נשגבות בכל דיבור

וז"ל של כ"ק מן שם כי אליבא דאמת אפשר לדבר גם בשפה אידיש המדוברת ולכוין
 כוונות נשגבות בכל דיבור. - וכדרכנו להביא בכל דבר מקור נאמן או מש"ס או מספה"ק
 וכו' יש להעיר גם כאן בזה מספה"ק סור מרע ועשה טוב להרה"ק מהרצ"ה מזידיטשוב
 זי"ע בחלק כתב יושר דברי אמת [עמ' קי"ג ירושלים תשנ"ו] וזל"ק כי כל דבר שיצא מפין
 תוכל למצוא בכל דבור ודבור אם תרצה ותזכור ימי חייך, הן בר"ת או בס"ת, או במספר,
 או בחלוקף אלפא ביתא, איזה יחוד שמותיו ב"ה. ומשכיל על דבר ימצא טוב טעם ודעת
 אפילו בכל לשון שמדבר, ובכל דבור ודבור שעוסק בו יהיו נובעין בו יחודי שמותיו ב"ה
 אחר שיהיה רגיל ברובי יחוד השמות ובמספרם וצירופם במילואם, לייחד ולקשר כל
 מעשיו לשמו יתברך וכו'. וידע מוצא כל דבר שרשו במדות וצינורות שפעת עליון. דרך
 משל לח"ם, ידע כי סוד הלח"ם סוד מזל"א בגימטריא כנודע, והוא חסד הגובע מן מזל
 שורש ג' היות של י"י מלך מלך ימלך, ומשם סוד הפרנסה כו' נותן לחם לכל בשר כי
 לעולם חסד"ו [תהלים קלו, כה] בגימטריא לח"ם. וכן מי"ם כו'. ולחכם יונעם אפילו כשיאמר
 בלשון אשכנז ברו"ט למצוא יחוד, כי מספרו ז' פעמים אל, כי זה החסד דמזל וכו'. וכן
 ואסי"ר מספרו רע"ו, סוד עז"ר מסוד וכו', וכן אחי בכל ענין מכל מעשה ודבור שבעולם,
 אם תזכה ותהיה מחשבתך נזכר בבורא כי אשרי האיש שלא ישכחהו, תמצא בכל דבור
 ודבור שמו של הקב"ה וכו'.

מביא דוגמאות מצדיקים איך שכיוונו גם בשפת אידיש סודות וכו'

ובהוספת מהרצ"א שם אות קמ"ה וזל"ק וכן יש עוד לכוין במספר וואסער כזה בגימטריא
 גש"ם, שהמים באים ממנו, וכבר כתבנו לעיל סוד מספר גש"ם וכו', וכל מה שכתבתי
 לעיל אפשר לייחד במספר וואסער"ה הבא מהגשם והבן. ואל תתפלא בזה לעשות יחודים
 בכל לשון עם ועם. כי תדע כמו שכל שר יונק מהקדושה כן כל לשון יש לו חיות מלשון
 הקודש וממנו יונק מאותיות הקדושה. וזה הוא הבידור כשישראל מייחדים בדיבורם בלשון

עם ועם. ולזה סגולה נפלאה להרגיל את עצמו להתבונן לנגד עיניו אותיות הדיבור היוצאים מפיו וזה קבלנו עכ"ל.

והרה"ק מקאמאנא זי"ע בספרו זוהר חי פ' ויחי העיד וז"ל כך ראיתי למורי רבה"ק רבי נפתלי [הרה"ק מראפשיץ זי"ע] שבכל דבריו היו יחודים שכליות נפלאות, עד שהייתי מרעיד עליהם. פעם אחת עמדתי לאחוריו ולא ראה אותי, והיה יושב בעש"ק בעת שרצה לילך למקוה והיה מדבר עם הרבנית בסיפורים והבנתי שמדבר בכוונות רחיצת מים חמין במקוה, והייתי מרעיד האיך יהיה זה בכח אנושי להלביש ענינים כאלה בסיפורי מעשיות ודיבורים עכ"ל. - וע"ע לעיל בפרק ב' עמ' נ"ז ד"ה פעם ובפרק י"ב אות ט' עמ' ש"ז ד"ה פעם.

וראה עוד בספר מהרי"ד מבעלזא בפ' חיי שרה [עמ' מ"א] שכתב לפרש המדרש [ב"ר נט, ד] בפסוק הוא ישלח מלאכו לפניך ר' דוסא אומר הר"ז מלאך מסויים. בשעה שאמר אברהם אבינו הוא ישלח מלאכו לפניך, זימן לו הקב"ה שני מלאכים, א' להוציא את דבקה וא' ללות את אליעזר. וקשה אם היה נצרך לשני מלאכים משום דאין מלאך א' עושה שתי שליחות, למה אמר אברהם הוא ישלח מלאכו, דמשמע מלאך א', ואיפה מרומזים בקרא שני המלאכים.

וביאר הרה"ק ע"פ העובדא דפ"א כיבדו את הרה"ק החוזה מלובלין זי"ע בסנדקאות בעש"ק, והמקום היה רחוק מביתו, ונסע עם תלמידיו אל הברית. כשחזרו משם היה כבר סמוך לש"ק והסוסים נכנסו לבוך ולא יכלו לצאת. חששו התלמידים שלא יבואו ח"ו לחילול ש"ק, אמר א' מהתלמידים להחוזה שיאמר את השם של קפיצת הדרך. אמר החוזה יא, ווער כען היינט [כן, ומי יכול היום]. כשאמר מלים אלה מיד יצאו הסוסים מהבוך ונסעו הביתה בקפיצת הדרך. והענין בזה, כי במלים אלה שאמר החוזה הקדוש רמו בראשי תיבות את השם של קפיצת הדרך, שיוצא מסו"ת של כי מלאכיו יצוה לך, שהוא שם יוה"ק, ולכך היתה להם קפיצת הדרך.

ועפ"י יובן דאאע"ה רמו השם הזה במה שאמר הוא ישלח מלאכו לפניך [ר"ת של הוא ישלח וס"ת של מלאכו לפניך הם יוה"ק], ובזה רמו המלאך השני, מלבד אותו המלאך שאמר בפירוש וכו'. - הרי לן מכל אלה כנ"ל דאפשר לכוון שמות גם בלשון אשכנז, וגדולים מעשי צדיקים, וראה עוד לעיל בפרק ג' ציון ל"ג. - שו"ר לכ"ק מרן במקו"א שהעיר בענין זה מדברי הוספת מהרצ"א הנזכר הו"ד לקמן בפרק כ"ה ציון ז' עי"ש עוד.

וכ"כ בסה"ק אגרא דפרקא סימן כ"א וזל"ק אמרו וז"ל אל יפטר אדם מחבירו אלא מתוך דבר הלכה [ברכות ל"א ע"א] ואמרו בירושלמי מהו דבר הלכה יחיד ורבים הלכה כרבים והוא תמוה. אמר ע"ז הרב הקדוש המפורסם מהר"ם מפשעוורסק זצוק"ל שהכוונה לומר דבר הלכה המרומז בה שם המסוגל שמירה בדרך שהוא שם יוה"ק הנרמז בס"ת כי

מלאכיו יצוה לך כנודע לשמך בכל דרכיך וזהו שהקשה בירושלמי מהו דבר הלכה איזה דבר הלכה יש שמרומז בו זה השם והשיבו ייחיד ורבים הלכה כרבים ר"ת זה השם ונ"ל דזה השם הוא יי"ה הוי" כי ביי"ה צור עולמים [ישעי' כו.ד] ע"כ הוא מסוגל לשמירה והמ"י וג"כ הוא בגימטריא ההולכים לפני בניי לשומרם ולהצילם עכ"ל.

ובהאי ענינא ראוי לרשום כאן מה ששמעתי מכ"ק מרן דהגה"ק מדוקלא זי"ע נסע פעם על הדרך [וכנראה שהיה עש"ק] ובראותו שהיא דרך ארוכה כיוון את השם של קפיצת הדרך ועי"ז הגיע למחוז חפצו בלי שום איחור. ועל צידו ישב אברך אחד שהיה בנש"ק וגם חשוב מאוד. הלה בראותו מעשה נסים והשתומם על המראה הזה, התנצל לפניו הרה"ק מדוקלא [ברוב ענוותנות] שבאמת אינו ראוי לאותה איצטלא רק שפ"א נסע עם אחיו מרן הגה"ק מצאנו זי"ע ומחמת ההכרח השתמש מרן עם השם של קפיצת הדרך ותיכף באו למחוז חפצם, ואז גילה לו אחיו היאך להשתמש בזה, ומהו ידע את אשר לפניו. נענה אברך הלו אם כן ילמדנו רבינו ג"כ את סוד הזה היאך משתמשים בזה. ענה לו הרה"ק מדוקלא איך על דיר זאגען [הנני אומר לך], אילו ידעתי שאתה תשאר במדריגה הזו כשאתה עומד כעת, והיינו באיצטלותא דרבנן, ותלמוד תמיד, אזי כבר הייתי מגלה לך היאך להשתמש בכל אלה, אבל יראתי שבאיזה יום תלך לעבודה ותעסוק במסחר, ואז אם תדע היאך להשתמש בכל אלה, אזי תדע ששם יעלה הסחורה למחר, ותלך לקנות את הסחורה דשם, כדי שתרוויח. וכאן תמכור ושם תקנה וכו' וכו' ולכן אי אפשר לי לגלות לך את הסוד הזה עכ"ק. בעובדא זו הרבה טמין בגווה והבן.

מביא שיש שני שמות לקפיצת הדרך

נחזור להנ"ל דלכאורה צ"ב דלהאמור לעיל בשם הרה"ק מבעלזא בשם הרה"ק מלובלין זי"ע וכ"כ האגרא דפרקא בשם הרה"ק מהר"ם מפשעוורסק דהשם של קפיצת הדרך היא שם יוה"ך, ואילו בספר מהרי"ד עמ' מ"ג [בתורה שלאחריה] כתב דהשם של קפיצת הדרך היא שם אהו"ה ולחיבת הקודש נעתיק לשונו הזהב וזל"ק ויקח העבד עשרה גמלים מגמלי אדוניו וילך וכל טוב אדוניו בידו ויקם וילך. יש לדקדק למה כתיב ב"פ וילך. ועוד למה כתיב מקודם רק וילך, ואח"כ כתיב ויקם וילך. ועוד קשה דמקודם היה צריך לכתוב ויקח כל טוב אדוניו ואח"כ ויקח עשרה גמלים, כי הלקיחה של וכל טוב היתה לפני לקיחת הגמלים. וי"ל דכתיב [להלן פסוק מ"ב] ואבא היום אל העין ופירשיז"ל היום יצאתי והיום באתי, מכאן שקפצה לו הארץ. והקשה האוהב ישראל בליקוטים מגין לו לרש"י שקפצה לו הארץ, שמא יצא אליעזר לדרכו זה כמה ימים, וכא היום אל העין ומתוך דאיתא בספרי קבלה שהשם של קפיצת הדרך היא אהו"ה, והוא יוצא מר"ת של הפסוק את השמים ואת הארץ. והר"ת של ואבא היום אל העין הם ג"כ הר"ת של השם הנ"ל. וזהו מה שפירש"י מכאן שקפצה לו הארץ היינו מהר"ת של הפסוק נשמע שקפצה לו הארץ עכ"ל הק'. ובפסוק ז' מקשה רש"י ה' אלקי השמים אשר לקחני מבית אבי, ולא אמר ואלקי הארץ, ולמעלה בפסוק ג' אמר ואשביעך בה"א השמים ואלקי הארץ. ולפי

ד"ק מתורצת הקושיא דבגלל שרצה אברהם בתחלת השליחות לכוין את השם אהו"ה, אמר אלקי השמים ואלקי הארץ, שהוא ר"ת של השם הזה. ועפ"ז מיושב כל הדיוקים דבתחילה מספרת התורה בדרך כלל ויקח העבד וגו' וילך, ואח"כ מפרט הכתוב את כל פרטי ההליכה, ואמר וכל טוב אדוניו בידו היינו מה שמרומו בתיבות טוב מאד נעיי"ש לעיל מזה], הוא השם של קפיצת הדרך, גם זאת לקח בידו. ולכך כתיב ויקם וילך אל ארם נהרים, שתיכף כשקם היה כבר בארם נהרים ודפח"ח. ועיין בסה"ק עבודת ישראל בד"ה בשם הריב"ש נבג"מ בפסוק ואבוא היום גו' והבן. - עכ"פ נמצא דהשם של קפיצת הדרך היא שם אהו"ה ולא יוה"ך וצ"ב.

מחלק שיש שני בחינות בקפיצת הדרך

וחלתי ואירא לחוות דעי בעניינים שאין לי בהם שום מושג וכבר אמר בספר בן סירא במופלא ממך אל תדרוש [חגיגה י"ד ע"א], עכ"ז בדרך אפשר י"ל דהנה כבר נודע למשגב דיש שני עניינים של קפיצת הדרך יש שקפצה לו הארץ [וכמש"כ רש"י ורמב"ן בפ' ויצא ומקורו טהור מש"ס חולין צ"א ע"ב אצל יעקב אבינו], ויש שהאדם הולך בקפיצה. ולזה י"ל דלכן יש ב' שמות לשני סוגים הנ"ל. ודבר זה לא חידשתי מעצמי רק למדתי ממשנתו הטהורה של כ"ק מרן בשיעור חו"ר פ' תשא תשל"ו נדפס שנה ד' גליון כ"א עמ' ה' חל"ק ובעת שזכינו היה להצדיקים כח זה לילך מסוף העולם ועד סופו, אם ע"י בחי קפיצת הדרך או ע"י שקפצה לו הארץ, וכפי המבואר בספה"ק ששני בחינות יש בזה, וכתבו איזה שמות הקדושים לכוון בזה לעשות כן עכ"ל הנוגע לנו, והיינו דכל שם פועל הקפיצה באופן אחר והבן.

נחזור להראשונות דהמנהג בבעלזא ובזריטשוב היתה לסיים את התורה בשלש סעודות לעכט לעכט. וסוד ה' ליראיו כתיב. ועכ"ז אומרים בשמו הטוב של הרה"ק מקאסאן זי"ע דהגימטריא של התיבות לעכ"ט לעכ"ט היא קכ"ט כמנין הוי"ה הו"א האלהי"ם, ולכן אומרים אותה בכפילא כמו שאומרים ה' הוא האלקים בכפילא. ולהרה"ק הנזכר הי"ל גבאי בשמו נטע דהגימטריא שלו היא ג"כ קכ"ט וחושבנא דדין כחושבנא דדין, ולכן היה מסיים הרה"ק מקאסאן את התורה בנטע לעכט והבן.

תוכחת מגולה שלא לדבר בשפת המדינה כי אם בשפת אידיש המקובל לנו מדור דור

ומכל זה יראו עינינו גדולתם של הצדיקים שאף בשפת אידיש היו מכוונים כוונות גדולות ונשגבות. ולזה ראיתי באחרונה להוציא מלבן של אלו מקרוב באו לדבר בשפת המדינה וכו', שכבר מצאנו בדברי חז"ל שבזכות שלא שינו את לשונם נגאלו ישראל ממצרים וכו', ונוסף לכל אלו, שהשפה שנתקדש בדברי תורה ובתפילה ושהצדיקים הקדושים דיברו בו, כבר קנה בה הקדושה שכוחה לא כן שהשפת המדינה מי דיבר בו, ואין בו שום לחלוחית של קדושה ואין רוח חכמים נוחה מזה והבן וקצרתי שאכ"מ.